

NORGES HØYESTERETT

Den 11. mai 2006 avsa Høyesterett dom i

HR-2006-00803-A, (sak nr. 2006/109), straffesak, anke,

A (advokat John Christian Elden)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Arild Oma)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Stabel**: Saken gjelder spørsmål om saksbehandlingstiden ved domfeltes krav om innstilling av idømt sikring og påtalemyndighetens krav om konvertering av sikring til forvaring, er i strid med EMK artikkel 5 nr. 4.
- (2) A, født 00.00.1960, ble av statsadvokatene i Hordaland 11. mai 2004 satt under tiltale ved Bergen tingrett til erverv av dom på forvaring etter straffeloven § 39c nr. 1 til avløsning av sikringsbemyndigelse gitt ved Bergen byretts dom av 18. april 2000, jf. overgangsreglene i lov 17. januar 1997 nr 11 II nr. 3 og 4. En tilleggstiltale datert 1. september 2005 omfattet overtredelser av blant annet straffeloven § 227 første straffalternativ, § 128, § 260 første jf. tredje ledd jf. § 49, § 162 første ledd og overtredelser av legemiddeloven og vegtrafikkloven. Bergen tingrett avsa 26. september 2005 dom der han ble idømt forvaring med en tidsramme på tre år. Dommen var avsagt under dissens, idet en meddommer mente at forvaring ikke skulle idømmes.
- (3) A anket 26. september 2005 over bevisbedømmelsen og lovanvendelsen under skyldspørsmålet for visse deler av tilleggstiltalen, saksbehandlingen og reaksjonsspørsmålet. Gulating lagmannsrett samtykket i fremme av anken for så vidt gjaldt spørsmålet om vilkårene for forvaring forelå. Lagmannsretten avsa 30. desember 2005 dom med slik domsslutning

”I Bergen tingretts dom av 29.09.2005 gjøres den endring at A dømmes til forvaring med en tidsramme på 2 – to – år, med fradrag for utholdt varetekt som pr 20.12.2005 utgjør 278 – tohundreogsyttiåtte – dager.”

- (4) Ved Bergen byretts dom 18. april 2000 ble A dømt for overtredelser av blant annet straffeloven § 229 første og annet straffalternativ jf. § 232, § 162 første jf. femte ledd, § 257 jf. § 258 og § 317, til fengsel i tre år, samt en bot. Påtalemyndigheten ble samtidig bemyndiget til å anvende sikringsmidler etter straffeloven § 39 nr. 1 bokstav a–f i inntil tre år. Hordaland statsadvokatembeter besluttet 12. november 2001 at han inntil videre skulle sikres i Bergen kretsfengsel, jf. bestemmelsens bokstav f. Sikringen ville således utløpe 12. november 2004.
- (5) Da sikring ble erstattet av nye regler om forvaring ble det gitt overgangsbestemmelser i lov 17. januar 1997 nr. 11, som trådte i kraft 1. januar 2002. Det er her bestemt at sikringstiltak som er satt i verk når loven trer i kraft, kan fortsette inntil den fastsatte lengstetiden løper ut, eller den dømtes krav om innstilling av sikringstiltakene eller påtalemyndighetens krav om idømmelse av særreaksjon eller forvaring, er rettskraftig avgjort. Etter bestemmelsenes nr. 4 kan den som er idømt sikring, kreve at påtalemyndigheten innstiller sikringstiltaket eller reiser sak om idømmelse av særreaksjon eller forvaring. Slik sak skal så vidt mulig reises innen ett år etter at kravet er satt frem.
- (6) A ble etter to års soning overført til Ila sikringsanstalt. Deretter ble han flyttet noe frem og tilbake mellom ulike institusjoner med hjemmel i § 39 nr. 1 bokstav e og f. Den 26. august 2003 begjærte han sikringen innstilt med umiddelbar virkning. Begjæringen var rettet til statsadvokaten i Hordaland. A viste til at det var kort tid igjen av sikringen, og ba derfor om at saken ble prioritert. Etter uttalelse fra anstaltene og innstilling fra politiet ble tiltale som nevnt tatt ut 11. mai 2004. Samme dag ble saken oversendt tingretten med begjæring om rask berømmelse.
- (7) Saken ble først berammet til 18. oktober 2004. Hovedforhandlingen i tingretten ble påbegynt denne dagen, men ble, mot As ønske, utsatt fordi det ikke hadde vært foretatt rettspsykiatrisk undersøkelse av ham. Slik undersøkelse var etter rettens mening nødvendig for å kunne vurdere om det tidligere vilkåret for sikring ”mangelfullt utviklet eller varig svekkede sjelsevner” var til stede.
- (8) Psykiater Pål Abrahamsen ble oppnevnt som sakkyndig, og hans erklæring forelå 22. februar 2005. Fortsatt behandling av saken ble berammet til 22. april 2005, men hovedforhandlingen ble da avbrutt fordi rettens formann ble kjent inhabil. Ny hovedforhandling med ny formann og nye meddommere ble avviklet 6. september 2005. Dom i saken ble avsagt 26. september 2005.
- (9) Ankesaken ble behandlet 19. desember 2005, og lagmannsrettens dom ble, som tidligere nevnt, avsagt 30. desember 2005.
- (10) A anket til Høyesterett samme dag. Anken gjaldt lovanvendelsen og saksbehandlingen, samt beregningen av forvaringstidens lengde. Under saksbehandlingsanken ble det blant annet gjort gjeldende at tidsbruken i saken var i strid med EMK artikkel 5. nr. 4. Høyesteretts kjæremålsutvalg besluttet 24. februar 2006 å tillate anken fremmet for så vidt gjelder spørsmålet om tidsforløpet er i strid med EMK artikkel 5. nr. 4. For øvrig ble anken ikke tillatt fremmet.
- (11) *Jeg er kommet til at anken må føre frem.*

- (12) As begjæring om at sikringen skulle innstilles ble satt frem 26. august 2003. Endelig dom i saken avsies av Høyesterett i dag, nesten to år og ni måneder senere. Selv om anken til Høyesterett delvis ble nektet fremmet ved Høyesteretts kjæremålsutvalgs beslutning 24. februar 2006, må det avgjørende tidspunktet i en sak som denne være når saken blir endelig avsluttet for domstolene.
- (13) Spørsmålet er om en så lang saksbehandlingstid er i strid med EMK artikkel 5 nr. 4. Etter denne bestemmelsen skal enhver som er berøvet sin frihet ha rett til å anlegge sak slik at lovligheten av frihetsberøvelsen raskt – ”speedily” – skal bli avgjort av en domstol, og slik at løslatelse blir beordret dersom frihetsberøvelsen er ulovlig. Det er på det rene at bestemmelsen kom til anvendelse i saker om sikring, jf. EMDs dom av 29. august 1990 i sak 11701/75 E/85 mot Norge, den såkalte Arne-saken. Det er heller ikke tvilsomt at kravet gjelder i forvaringssaker, det vil si i saker om tidsubestemt frihetsberøvelse der denne reaksjonen er fastsatt av en domstol med lengstetid, jf. Møse i Norsk Lovkommentar 2005 bind 3 side 3130 i note 45.
- (14) Kravet til fremdrift er mindre strengt enn i i artikkel 5 nr. 3 som gjelder fremstilling for en dommer for varetektsfengsling – straks (”promptly”) – men betydelig strengere enn kravet på å få avgjort en straffesiktelse etter § 6 nr. 1 – innen rimelig tid (”within reasonable time”). Det fremgår av EMDs praksis at kravet til rask behandling må vurderes konkret, slik at det blant annet ikke medregnes forsinkelser som må tilregnes domfelte.
- (15) I saken E mot Norge kom EMD til at en periode på rundt to måneder fra saken ble satt i gang til det forelå dom i første instans ikke tilfredsstilte kravet til rask avgjørelse. Det ble pekt på at fem uker fra saken kom inn, til hovedforhandling, i seg selv var for langt, og på at det ikke var akseptabelt at det tok tre uker fra hovedforhandlingen til dom ble avsagt. Til tross for at EMD med dette stilte et betydelig strengere krav enn hva som den gang ble ansett som vanlig og akseptabel tidsbruk for denne type saker etter norsk praksis, er spørsmålet, utover kravet om påskyndelse etter § 39 f tredje ledd, jf. § 39 b annet ledd ikke nærmere vurdert i forarbeidene til de nye forvaringsreglene, eller i forbindelse med overgangsreglene. I Justisdepartementets rundskriv om dommen av 16. januar 1991, het det imidlertid:
- ”Når domstolene mottar stevning i slike saker, er det viktig at saksforberedelse skjer meget raskt. Det bør settes kort tilsvaksfrist. Man bør snarest finne et tidspunkt for hovedforhandling. Dersom det er nødvendig å oppnevne sakkyndige for å vurdere saksøkerens nåværende mentale tilstand, må disse oppnevnes så raskt som mulig. Forøvrig minnes det om at tvml § 319, slik den lyder etter lovendringen 24 august 1990 nr 54 (i kraft fra 1 januar 1991), gir adgang til å innskrenke varselet til hovedforhandling til tre dager dersom saken trenger rask behandling, og i særlig påtrengende tilfeller til en dag. Domsskriving i slike saker må prioriteres.**
- Det vil avhenge av de konkrete forhold hvor lang behandlingstid som kan godtas. Man bør imidlertid merke seg Domstolens uttalelse om at 8 uker umiddelbart var vanskelig å forene med begrepet ”speedily”, og at den konkluderte med at dette var for lang tid i den konkrete sak.”**
- (16) Dette som sies i rundskrivet må også gjelde når domfelte i henhold til overgangsreglene fremsetter krav om innstilling av sikring eller påtalemyndigheten tar ut tiltalebeslutning for konvertering til forvaring.

- (17) Det blir etter dette klart at det samlede tidsforløpet i vår sak representerer en krenkelse. Ut over den fremstillingen av saksforløpet jeg har gitt innledningsvis, finner jeg det ikke nødvendig å gå inn på de enkelte stadier i prosessen, som hver for seg er blitt for lange i forhold til EMKs krav. Dette gjelder også saksbehandlingen i lagmannsretten og Høyesterett. A har brukt rettsmidler. Ellers er det på det rene at ingen del av tidsforløpet kan tilskrives ham. Hans forsvarer for de tidligere instanser har jevnlig begjært saken påskyndet, og har herunder vist til EMK artikkel 5 nr. 4. Jeg tilføyer at det kan se ut som påtalemyndigheten mer har fokusert på utløpet av sikringsperioden i dommen fra 2000, på sin egen begjæring om konvertering av sikringsdommen og ettårsfristen i overgangsbestemmelsen nr. 4, enn på As eget krav. At uttalelse fra psykiatrisk sakkyndig var nødvendig for å vurdere om lovens vilkår for konvertering var til stede, måtte være klart for påtalemyndigheten allerede da tiltalen ble tatt ut i mai 2004. Dette kunne også tingretten ha sett straks stevningen kom inn.
- (18) Påtalemyndigheten har gjort gjeldende at artikkel 5 nr. 4 ikke er anvendelig for hele tidsrommet, fordi A i perioden dels har sonet en ordinær straffedom, dels sittet varetektsfengslet og dels vært på frifot. Fra 15. oktober 2004 sonet han en dom for andre forhold. Fra 13. januar 2005 var han varetektsfengslet med utgangspunkt i sikringsdommen, jf. straffeprosessloven § 171 nr. 3. Han ble løslatt 21. juni 2005. Den 26. august 2005 ble han igjen varetektsfengslet på grunnlag av nye straffbare forhold. Jeg kan ikke se at dette har betydning i saken. Kravet om opphør av sikring/konvertering til forvaring var fortsatt ikke behandlet av noen domstol. At sikringsperioden var utløpt tilsa tvert i mot at saksbehandlingen ble påskyndet.
- (19) Når det er konstatert konvensjonsbrudd, har den krenkede rett til et effektivt rettsmiddel – ”remedy” – jf. EMK artikkel 13. I straffesaker vil dette normalt gis virkning for straffutmålingen slik at straffen reduseres. Ved idømmelse av forvaring kunne man tenke seg tilsvarende konsekvens for minstetidens lengde, som imidlertid vil ha begrenset materiell betydning og som heller ikke er aktuell i vår sak. Jeg ser det heller ikke som tilstrekkelig i vår sak, som representerer et markant brudd på kravet til rask saksbehandling, at krenkelse fastslås i domspremissene.
- (20) A har ikke lidt noe økonomisk tap. Derimot har den lange saksbehandlingstiden hindret et tilrettelagt opplegg for ham i tråd med forutsetningen for forvaringsreaksjonen. I stedet har han blant annet i lengre tid sittet varetektsfengslet. Jeg finner derfor at han bør tilkjennes en oppreisning, jf. straffeprosessloven § 447 annet ledd jf. EMK artikkel 13 og menneskerettsloven § 2. Oppreisningen kan passende settes til 50 000 kroner.
- (21) Jeg stemmer for denne

DOM:

Staten v/Justisdepartementet betaler 50 000 – femtitusen – kroner i oppreisning til A innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

- (22) Dommer **Stang Lund:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (23) Dommer **Bruzelius:** Likeså.
- (24) Kst. dommer **Kaasen:** Likeså.
- (25) Dommer **Lund:** Likeså.
- (26) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Staten v/Justisdepartementet betaler 50 000 – femtitusen – kroner i oppreisning til A innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.